

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Доклад по изпълнение на Дейност 1 „Граждански мониторинг на политики и законодателство чрез проучвания, анализи и оценяване на въздействието и отправяне на предложения за преформулиране на политики и подобряване на законодателството, касаещо Европейския зелен пакт“
от проект № BG05SFOP001-2.025-0084 „Гражданско участие във формулирането на местни политики за насърчаване на споделеното потребление с оглед на целите на Европейския зелен пакт“,
изпълняван от ФОНДАЦИЯ „ДОКУМЕНТАЛНИ“
в партньорство със СДРУЖЕНИЕ „СОЛИДАРНА БЪЛГАРИЯ“

Този документ е създаден в рамките на проект BG05SFOP001-2.025-0084 „Гражданско участие във формулирането на местни политики за насърчаване на споделеното потребление с оглед на целите на Европейския зелен пакт“, който се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от авторите и при никакви обстоятелства не може да се счита, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Договарящия орган.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ДОКЛАД ЗА ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА НАМАЛЯВАНЕТО НА ВЪГЛЕРОДНИЯ ОТПЕЧАТЪК ЧРЕЗ НОВИ ФОРМИ НА ПОТРЕБЛЕНИЕ

----- www.eufunds.bg -----

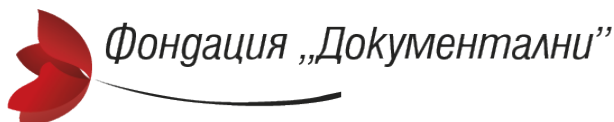
Проект BG05SFOP001-2.025-0084 " Гражданско участие във формулирането на местни политики за насърчаване на споделеното потребление с оглед на целите на Европейския зелен пакт", по процедура BG05SFOP001-2.025 - Повишаване на гражданското участие в процесите на изпълнение и мониторинг на политики и законодателство, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Въведение
 - 1.1. Цел и развитие на проекта
 - 1.2. Уебинар „Споделено потребление“
 - 1.3. Тематични области на въздействие
2. Повторно потребление
 - 2.1. Местният добър пример - Евротекс ЕООД
 - 2.2. Добри практики – община Прато (Италия)
 - 2.3. Опаковки за многократна употреба
 - 2.4. Партньорства с местната власт
3. Компостиране
 - 3.1. Примери в община Варна
 - 3.2. Компостиране на място – Уейст консулт ЕООД
 - 3.3. Добри практики по света
 - 3.4. Възможности за компостиране на място в община Варна
4. Споделено потребление
 - 4.1. Споделено потребление във Варна
 - 4.2. Добри практики по света
 - 4.3. Местното управление и споделеното потребление
5. Сервитизация
 - 5.1. Примери за сервитизация в България
 - 5.2. Успешни практики на сервитизация по света
 - 5.3. „Продукт като услуга“ в местното управление

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. Цел и развитие на проекта

Изхождайки от трите основни цели на Европейския зелен пакт, проектът BG05SFOP001-2.025-0084 „Гражданско участие във формулирането на местни политики за насърчаване на споделеното потребление с оглед на целите на Европейския зелен пакт“ си поставя за цел да допринесе за повишаване на гражданското участие във формулирането на местни политики за насърчаване на споделеното потребление. Проектът е насочен към подобряване на местните политики за намаляване на въглеродния отпечатък чрез по-широко включване на бизнеса и гражданското общество в процеса на създаване на възможности и реализация на споделеното потребление на продукти и услуги.

В първия етап на проекта заложените дейности предвиждат от една страна реализацията на кампания, насочена към гражданското общество, в защита на споделеното потребление, като значим фактор за намаляване на въглеродния отпечатък (дейност 2), а от друга – разработване на анализ на отправените от Европейския съюз препоръки по отношение на намаляването на въглеродния отпечатък чрез промени в начина на потребление; организирането и провеждане на обществена консултация чрез уебинар с участието на граждани, неправителствени организации и представители на бизнеса за обсъждане на добри практики; и изготвянето на настоящия доклад и изпращането му до местната администрация (дейност 1). Докладът трябва да се базира на проведения уебинар, да определи тематични области на въздействие и да опише конкретните мерки, прилагани по света от местните власти, както и постигнатите до момента резултати.

1.2. Уебинар „Споделено потребление“

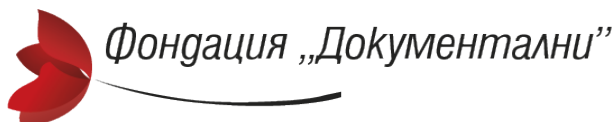
Уебинарът на тема „Споделено потребление“ се проведе на 16 март 2023 г. На събитието беше представен Анализ на моделите на потребление в кръговата икономика и отправените от Европейския съюз препоръки по отношение на намаляването на въглеродния отпечатък чрез промени в начина на потребление. Участваха представители на фирми, неправителствени организации, синдикати, община Варна, граждани и активисти.

На уебинара присъстваха 17 участници, представители на всички заинтересовани групи, от които: изпълнители по проекта (трима души), фирми (петима души); неправителствени организации (двама души); представители на община Варна (трима души), синдикати (един) и граждани (трима души).

Уебинарът изпълни заложената програма и се проведе в следната последователност:

1. Представяне на проекта (Даниела Пенкова)
2. Лектор (Ваня Григорова)
3. Фирма Хъбис ЕООД (Христо Бучков)
4. Презентация на анализ по проекта (Даниела Пенкова)
5. Сдружение „Етно, социални и екологични инициативи“ – ЕСЕИ (Кристина Станчева)
6. Синдикат на административните служители, КТ „Подкрепа“ (Кремена Атанасова)
7. Фирма Евротекс ЕООД (Сирма Желева)
8. Свободна дискусия

Участниците проявиха активност, обмениха опит и изявиха желание да

спомогнат за оформянето на предложения към община Варна във връзка с реализацията на инициативи за споделено потребление на територията на общината. Състави се списък с контакти на присъстващите, като организаторите в последствие се свързаха с всички участници, за да обсъдят и съберат отправените предложения, върху които се базира подготовката на настоящия доклад и ще послужат за отправна точка за препоръките към общинската администрация на гр. Варна.

1.3. Тематични области на въздействие

Базирайки се върху проведената обществена консултация и изготвения по-рано анализ, настоящия анализ цели да формулира добрите практики в България, Европейския съюз и по света по отношение на модели на потребление, насочени към ефективното потребление на ресурси и намаляването на разхищенията.

Поради ограничените финансови възможности на отделните български общини, включително община Варна, е от ключово значение в настоящия доклад да се включат такива практики, които да бъдат възможни за реализация с ограничените общински средства. Необходимо е след създаването на списъка с добри практики, в последствие те да бъдат анализирани, за да се установи тяхната приложимост на местно ниво.

Идентифицираните области на въздействие, приложими на местно ниво и допринасящи за намаляването на въглеродния отпечатък чрез нови форми на потребление, са четири:

- **Повторно потребление**

-
- **Компостиране**
 - **Споделено потребление**
 - **Сервитизация**

И четирите области биха могли да бъдат подпомогнати на местно ниво основно чрез приемането на наредби, съответстващи на целите на Европейските институции за намаляването на емисиите и постепенен преход към кръгова икономика. Създаването на регулаторна рамка в тази посока на практика не изисква наличието на свободни общински финансови средства, като същевременно мотивира фирмите и гражданите да се превърнат в ефикасен лост за промяна към по-екологично съобразно бъдеще.

Безспорно за фирмите от съществено значение са и финансовите стимули, които биха могли да се изразят или чрез директно финансиране на дейността, или чрез намаляване на дължимите към местните администрации такси и данъци.

Както за фирмите, така и за неправителствените организации основна помощ за развитието на дейността представлява предоставянето на административна помощ по отношение на получаване на информация, обработка на документи, участие в съвместни проекти и други.

Не на последно място, дейностите в помощ на кръговата икономика като цяло и на споделеното потребление в частност биха могли да бъдат подпомагани от местните администрации чрез тяхното активно промотиране през собствени на общините информационни канали; чрез оценяване и награждаване на отличавачи се със своята полезност проекти и дейности.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Подобни символични действия от страна на местните администрации се отличават с никаква или почти никаква финансова тежест върху местните бюджети, но играят важна роля за мобилизацията на човешкия капитал, който потребителите формират със своите навици и ежедневни решения по отношение на потреблението.

В изложението на настоящия доклад ще приведем примери от участниците в уебинара на 16 март 2023 г. по отношение на идентифицираните четири области на въздействие. Някои от тези примери бяха идентифицирани по време на самия уебинар, докато други се появиха по време на разговорите, които проведохме с участниците и с препоръчани от тях фирми и организации в дните непосредствено след провеждането на уебинара.

Освен българските примери, в доклада намират място и добри практики, които са реализирани в други европейски държави с активното участие и/или съдействие на местните администрации. Неизбежно е в настоящия исторически момент на преход към изцяло нов тип икономика, подобни практики да се осъществяват навсякъде по света в немислими досега обеми. Но както беше подчертано по-горе, осъщественият в доклада подбор на добри практики, се опитва да следва принципа „С малко средства – големи резултати“. Най-общо казано, приложените примери не изискват големи общински финансови инвестиции. По-скоро посочените добри практики следва да бъдат лесно осъществими; отговарящи на целите на Европейския зелен пакт и поради това с възможности за европейско финансиране и с бърза инвестиционна възвръщаемост.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

2. Повторно потребление

Потребителите стават все по-чувствителни към рисковете, свързани с отпадъците и замърсяването. Въпреки това преминаването от еднократно потребление към повторна употреба на продукти, опаковки и материали изисква промяна в навиците и очакванията от страна на потребителите, както и отказ в някои случаи от част от бързината и практичността, с които те са свикнали.

Поради това, вместо да действат проактивно, както често показват научните изследвания, повечето потребители очакват фирмите да откриват начини да улеснят прекъсването на линейния модел на потребление, при който повечето стоки биват произведени, консумирани и изхвърлени изключително бързо.

Ето защо именно бизнесът, а не „осъзнатостта на потребителите“ е движещата сила в промяната на начина на потребление. Повторното потребление е вид „споделено потребление“ под формата на използване на продуктите в различните фази от техния жизнен цикъл от различни потребители.

2.1. Местният добър пример - Евротекс ЕООД

„Евротекс“ ЕООД е българска компания с дългогодишен опит в сферата на събирането, сортирането, продажбите на едро и рециклирането на употребявани дрехи и текстил. Сортировъчният център и основната складова база във Варна се простират на площ от над 17 600 кв. м. Повече от 250 професионалисти се грижат за прецизната обработка на над 1000 тона текстилни продукти всеки месец.

ТехCycle е брандът, под който Евротекс извършва дейността си свързана с

www.eufunds.bg

Проект BG05SFOP001-2.025-0084 " Гражданско участие във формулирането на местни политики за насърчване на споделеното потребление с оглед на целите на Европейския зелен пакт", по процедура BG05SFOP001-2.025 - Повишаване на гражданското участие в процесите на изпълнение и мониторинг на политики и законодателство, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

разделно събиране на ненужни дрехи и текстил.

„Демонстриране на система за разделно събиране на текстилни изделия, повторна употреба, подготовка за повторна употреба и изработка на килими от негоден за повторна употреба текстил“ е демонстриране на добри практики за предотвратяване на образуването на битови отпадъци от облекла и текстилни изделия, чрез разделното им събиране, повторна употреба, подготовка за повторна употреба или изработка на последващ продукт – изтъкване на килими от негодните за повторна употреба текстилни изделия. Демонстрираната практика ще повиши общественото самосъзнание на жителите на град Варна и предотврати смесването на ненужните облекла и текстил в контейнерите за смесени битови отпадъци, ще се удължи жизненият цикъл на изделията, ще допринесе за увеличаване на дела на рециклираните материали, ще се намали количеството на депонираните отпадъци и допринесе за прехода към кръгова икономика в Република България.

Сирма Желева, мениджър устойчиво развитие, сподели с участниците в Уебинара „Споделено потребление“ на 16 март 2023 г. следното:

„Техсайкъл“ е бранд на компанията „Евротекс“ ЕООД – българска компания на 23 години, чиято основна дейност е във Варна. Работодател сме само във Варна на около 300 служители. Занимаваме се с оползотворяване на текстилни отпадъци – събиране, сортиране и на този етап в по-малък обем, рециклиране. През тази година ще отворим сериозни мощности за рециклиране във Варна. Партнираме си с около 30 общини, но сякаш с Варна не е толкова лесно. Апелираме да се променят няколко неща. Първо, понякога има доста забавяния на административни процедури – нашите съоръжения преминават определени регистрации. Особено в трудния период на Ковид чакахме по година и половина-две за отговор на едно писмо. Понякога има и прехвърляне между

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

различни институции, като накрая отговор няма и бизнесът не може да си продължи дейността, ако иска да бъде легален. От гледна точка на контрола, често контролиран е чистият бизнес, който се старее всичко да му бъде изрядно. Подкрепям кампаниите за осъзнатост на обществото, както от гледна точка на разделно събиране на отпадъци, така и на устойчиво потребление.

Подобни успешни кампании имаме със Столична община, но такова партньорство не се получава с Община Варна. Сякаш тя не е достатъчно активна с подобни кампании към обществото, насочени към зелените проекти и зелените идеи.

В града има още два големи сортировъчни центъра, които работят също толкова успешно и са отново свързани с оползотворяването на текстилни отпадъци и положителния ефект от гледна точка на въглеродни емисии.“

При анализ на опита на Евротекс ЕООД на територията на община Варна, може да се изведат следните изводи:

- По отношение на ролята на общината, частният бизнес не апелира за финансови инвестиции от страна на местните власти, а като основна необходимост очертава нуждата от административна подкрепа – по-бързо разглеждане на необходимата по закон документация; по-бързо издаване на необходимите разрешения; олекотяване на административните процеси и премахване на „прехвърлянето“ между отделните институции. Този проблем се сигнализира от огромното мнозинство фирми – не само функциониращите в екологичния сегмент, но и всички останали. Ненужната административна тежест в голяма степен се дължи на сложността и несъответствието на части от сегашната правна рамка. Би било силно препоръчително изготвянето на специална програма за действие, с оглед намаляване на ненужната

административна тежест на местно ниво по отношение на издаването на разрешителни и на контрола.

- Силно препоръчително е да се организират срещи между общината и фирмите в сектора, на които да се коментират трудностите, които се срещат при работа в конкретната община и разликите с добрите практики на други общини – в този случай, бихме могли да разгледаме цитираното позитивно сътрудничество със Столична община.
- Основната помощ, от която се нуждаят фирмите като „Евротекс ЕООД“, е свързана с организацията на кампании, рекламирани и подпомагани от общината. В този смисъл отново позитивният елемент е, че подобни кампании биха могли да се реализират, без особени разходи за общината.

2.2. Добри практики – община Прато (Италия)

В международен аспект добрите практики по отношение на повторната употреба са хиляди. Логиката, на която се подчиняват, е същата като на варненската фирма „Евротекс ЕООД“ – събиране, сортиране, продажби на едро и на дребно и рециклиране на употребявани продукти. Що се отнася именно до дрехи и текстил, Италия е водещата държава в повторната им употреба и най-вече община Прато.

Прато се счита за един от най-големите индустриални зони в Италия, най-големият текстилен център в Европа и един от най-важните в света за производство на вълнени прежди и тъкани.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Община Прато в лицето на кмета Матео Бифони¹ през 2022 г. застава зад идеята за създаването на Textile Hub (Текстилен хъб) на територията на общината. За целта се подписва протокол за сътрудничество с представителите на бизнеса, синдикатите и гражданското общество.

Новият завод за селекция на текстилни отпадъци ще позволи, чрез най-добрите приложими технологии, да запазва една ефикасна верига за доставки, с цел да гарантира на компаниите-потребители материали според техните нужди. На практика мисията е създаването на текстилен център, който има за цел да увеличи повторната употреба и рециклирането на третираните текстилни отпадъци и да превърне Прато в основен национален текстилен център, като консолидира ролята на община Прато като технологичен и оперативен център за рециклиране на текстил на европейско ниво.

Заводът, който ще бъде построен в квартал Паперино на мястото на сегашното футболно игрище, ще бъде с площ от почти 9000 квадратни метра и височина от девет метра. Общата инвестиция е от общо 18 милиона евро, от които 2,1 милиона ще бъдат получени по Националния план за възстановяване и устойчивост, а останалите ще бъдат платени от Alia – новосъздадена компания за интегриран цикъл на отпадъци в провинциите Флоренция, Прато и Пистоя.

Целта е този център да се превърне в регионална референтна точка за повторната употреба на текстилни материали и така Прато да се превърне в модел на кръгова икономика в сектора, който представлява производствената идентичност на района.

Заводът ще представлява нова верига за разделно събиране на текстилни отпадъци в наистина огромни количества, равняващи се на 34 000 тона

¹ <https://www.technofashion.it/a-prato-lhub-del-riciclo-tessile/>

годишно. Технологичната част ще се поеме от фирмата Tecnotessile, където ще работят най-малко 50 разработчици, и ще предлага научноизследователска и развойна дейност, прилагане на трансфер на технологии, както и прилагане на иновативни решения.

2.3. Опаковки за многократна употреба

Макар да е вярно, че хората, които са по-чувствителни към проблемите на околната среда, се увеличават, безспорно е, че промяната на начина на потребление е трудна. Пред опаковките за многократна употреба стоят редица препятствия за масовото им разпространение.

Системите за многократна употреба на опаковките в много случаи са по-ефективни от рециклирането по отношение на използването на ресурсите и въздействието върху околната среда. Въпреки това, тъй като става въпрос за системно преосмисляне на веригата на стойността, включваща различните субекти, такива системи изискват повече ангажираност и първоначални инвестиции.

Едно ценно изследване отговаря на въпроса как да се създаде система за повторно използване на опаковките и да се преодолеят трудностите. Група холандски изследователи от университетите в Утрехт и Твенте, ръководени от Патрисия Мегале Коелю, анализират научната литература от последните 20 години, с цел да направят преглед на действащите в момента системи и да идентифицират възможностите и основните пречки пред тях. В научната статия „Устойчивост на опаковките за многократна употреба – текуща ситуация и

тенденции“², като главно препятствие се подчертава липсата на строго законодателство относно повторната употреба. В страните, където то липсва, статията казва, че „през последните десетилетия има тенденция да се изоставят опаковките за многократна употреба в полза на опаковките за еднократна употреба (...), опростявайки логистиката за дистрибуторите и търговците на дребно на потребителски продукти“ .

Най-емблематичният пример сред докладваните засяга Финландия: там бутилките за многократна употреба са се използвали за 73% от бирата и 98% от газираните напитки, но те спират да се използват „след като данъкът върху нересиклируемите опаковки се премахва през 2008 г. (т.е. след налагането на един и същи данък върху опаковките за многократна и еднократна употреба).

2.4. Партньорства с местната власт

В очакване на национална рамка, която да насърчава и регулира моделите за повторна употреба, установяването на партньорства с общински администрации или други органи и агенции на местното управление е ключът към дългосрочния успех на моделите за повторна употреба. Такива сътрудничества могат също така да доведат до разработването на местни регулаторни мерки за околната среда.

Задължителните или доброволни мерки, които вече успешно се прилагат в някои страни и се насърчават на местно ниво, могат да включват:

- Изискване към търговците на дребно да предоставят на клиентите опаковки за многократна употреба, като начисляват възстановим

² Sustainability of reusable packaging—Current situation and trends, Resources, Conservation & Recycling: [Xhttps://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590289X20300086](https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590289X20300086)

депозит, когато върнат празните опаковки. Като алтернатива, търговците на дребно могат да се задължат да използват доставчици на услуги за доставка и събиране на опаковки за многократна употреба съгласно модела РaaS („Продукт като услуга“). Или да се приеме използването на опаковки за многократна употреба от клиентите, като се предвиди конкретна процедура за предотвратяване на рисковете за здравето след консултация с референтните органи, като например местните здравни власти;

- Да се уговори с търговците конкретна цена, която да се отчита по обособен ред във всяка касова бележка и да бъде еднаква за целия град, при закупуването на продукти с опаковки за еднократна употреба и/или отстъпка за клиентите, които използват опаковки за многократна употреба;
- Да се издадат специални наредби, които забраняват консумацията на напитки и храна в опаковки за еднократна употреба в рамките на събития или в зони, изложени на риск от разпръскване на отпадъци в околната среда, като паркове и плажове. Организиране на достъп до алтернативни възможности за доставка на ресторантьорски/кетъринг услуги, регулирани с екологични изисквания;
- В допълнение, местните власти могат да насърчават появата на модели за повторна употреба с други политики: чрез определяне на оперативни и здравни стандарти, които служат като референции и чрез предоставяне на обществени ресурси и структури, които благоприятстват създаването на необходимите инфраструктури на логистично ниво, например центрове за връщане на опаковки за многократна употреба или за дезинфекция на такива.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Системите за повторно използване могат да бъдат отговор за местните власти за намаляване на отпадъците и свързаните с тях разходи за управление. По-специално, еднократните опаковки са истинско предизвикателство за градовете, което поглъща важни общински ресурси.

3. Компостиране

3.1. Примери в община Варна

Както подчертахме в частта за повторната употреба, един от добрите примери за рециклиране на територията на община Варна е фирмата Евротекс ЕООД, която освен с повторна употреба на дрехи, се занимава и с рециклиране на текстил. Освен нея, на територията на общината работят множество фирми, рециклиращи всякакви други материали – метали, стъкло, пластмаса и др.

В община Варна е изградена система за разделно събиране на отпадъци от опаковки чрез разполагане на цветни контейнери по уличната мрежа. Организацията по оползотворяване на отпадъци от опаковки „Еко партньорс България“ АД, осъществява събирането, транспортирането и оползотворяването на отпадъците от опаковки чрез подизпълнител „Евро импекс Варна“ ООД. Тази тяхна дейност е изключително ценна по отношение намаляването на отпадъците от опаковки.

Битови отпадъци са отпадъците, образувани от домакинствата, както и от фирми и други организации, които по своя характер и състав са сравними с домакинските, с изключение на производствените отпадъци и отпадъците от селското и горското стопанство.

Смесените битови отпадъци, генерирани от домакинствата се транспортират

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

до инсталацията за механично-биологично третиране в с. Езерово, на основание договор между Община Варна и фирма „Екоинвест Асетс“ АД.

Тъй като общината вече има изградена мрежа по оползотворяването на битовите отпадъци, в настоящия доклад ще обърнем внимание на биоразградимите отпадъци, които все още не се оползотворяват в достатъчна степен.

Биоразградими отпадъци са всички отпадъци, които имат способността да се разграждат анаеробно или аеробно, като хранителни, растителни отпадъци, хартия, картон и други.

Цялото събрано количество зелени отпадъци от територията на община Варна се предава от фирмите, поддържащи чистотата на обществените територии и Общинско предприятие „Управление на проекти и озеленяване“ на регионалната система за управление на отпадъците за компостиране.

Към момента, според информацията, публикувана на сайта на община Варна, са предоставени съдове за събиране на „зелени отпадъци“ както следва: 38 на детски градини, 19 на детски ясли, 10 на зоопарка и 13 на други обекти.

3.2. Компостиране на място – Уейст консулт ЕООД

Днес цената на азотните торове е рекордно висока. Тя зависи от растящата цена на природния газ, от който те се произвеждат. Затова земеделците обмислят как да заменят тези торове. Всички стопанства – малки, средни и големи – са изложени на сериозен риск от по-ниски добиви и реколта.

Настоящата ситуация обаче може да се превърне във възможност за алтернативни подходи към подхранването на почвата. Във връзка със Зелената сделка и натиска за намаляване на потреблението на химически вещества,

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

очевидно търсенето на индустриални торове ще намалява. Твърде високата им цена може да ускори процеса на преминаване към алтернативи, независимо дали става въпрос за компост, оборски тор или биоторове.

Но в България има недостиг на оборски тор. Относително малко е добитъкът за производството на тези торове. В момента те биха стигнали за около една трета от земеделските земи, поради което е наложително и използването на химически торове.

Важна алтернатива на оборския и на азотните торове би могъл да стане компостът, който се произвежда от хранителни отпадъци.

Във връзка с уебинара от 16 март 2023 г., проведен в изпълнение на проекта „Гражданско участие във формулирането на местни политики за насърчаване на споделеното потребление с оглед на целите на Европейския зелен пакт“, Фондация „Документални“ се свърза с Мирослав Лантовски – предприемач и собственик на Waste Consult Ltd.³, за да сподели своя опит.

„Уейст консулт“ ЕООД е основана през 2009 г., а нейният екип описва мисията си като: „да предоставяме компетентни услуги и да бъдем ангажирани за постигането на целите на клиента в хармония с идеята за чиста и безопасна околна среда.“ „Нашият принос се изразява в това да осигурим на клиентите си законообосновани и иновативни решения по отношение на околната среда и да посрещнат предизвикателствата на устойчивото развитие. От 2009 г. ние сме партнирали успешно с повече от осемстотин предприятия от различни индустрии, някои от които са познати в целия свят.“

Във връзка с реализацията на своята мисия, през 2023 г. „Уейст консулт“ насочва своите усилия към откриването и прилагането на практика на

³ <https://wasteconsult-bg.com/>

възможности за компостиране на място в условията на българското и европейското законодателство.

След задълбочено проучване на предлаганите на пазара решения, фирмата се насочва към иновативната технология Green Good, разработена и лицензирана от компанията Oklin International Ltd.⁴:

“Нашата иновативна технология позволява автоматизиран процес на компостиране без мирис. Използвайки нашите собствени микроби и топлина, хранителните отпадъци се трансформират в богата на хранителни вещества почва само за 24 часа. Управлението с едно докосване е напълно автоматично, отчита състоянието на компостиране и предоставя обратна връзка и контрол на операцията без предварително настройване на таймер. Разтоварването на компостера се извършва веднъж на 2-3 седмици.”

3.3. Добри практики по света

Компостерите на Oklin International Ltd. се използват от различни компании и общини по света, например:

- Американската хотелска верига Ramada инсталира компостера GG-50 през 2012 г. за компостиране на кухненски хранителни отпадъци. Хотелът рекултивира земя за включване на градско земеделие. Компостът, събран от машината, се използва като тор в градската ферма. 93 хил. щатски долара са спестени за три години и са получени следните награди: Wyndham Green Hotel Award 2013 & 2014; Сертификат за наградата Green Globe 2015.
- GG10s са инсталирани на благотворителното събитие Cook Off от

⁴ <http://oklininternational.com/>

изпълнителния директор Джейми Оливър. Компостира всички хранителни отпадъци, генерирани по време на събитието. Компостът, събран от машината, се използва като тор в градската ферма. GG10 вече са инсталирани в централата на Джейми Оливър в Лондон, Великобритания.

- 8 броя компостери GG30 и GG50 GreenGood са инсталирани на различни места в хипермаркетите Royal Ahold Albert в Нидерландия. Събраният компост е дарен на градините на местната общност.

3.4. Възможности за компостиране на място в община Варна

Програмата за действие относно отпадъците и ресурсите (WRAP) съобщава, че само в образователния сектор на Великобритания всяка година се генерират 123 000 тона хранителни отпадъци, което му струва 250 милиона британски лири, включително таксите за управление на отпадъците. В глобален мащаб има милиони тонове хранителни отпадъци, които причиняват вреда на околната среда и годишно струват на образователните институции астрономична сума пари за тяхното изхвърляне.

Но борбата за елиминирането на хранителните отпадъци и превръщането им в така необходимия за земеделието компост се води единствено на местно ниво. Как тя би могла да бъде възможно най-ефективна?

В България Наредбата за разделно събиране на биоотпадъци и третиране на биоразградимите отпадъци⁵ казва:

„Чл. 3. (1) Притежателите на битови биоотпадъци по чл. 2, ал. 1 ги предават на общинска система за разделно събиране или извършват компостиране на

⁵ https://cea.government.bg/bg/legislation/waste/Naredba_bio_2021.pdf

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

място.

(2) Лицата оползотворяват самостоятелно биоотпадъците си след получаване на разрешение, комплексно разрешително или регистрационен документ по чл. 35 ЗУО или ги предават въз основа на сключен договор на лице, притежаващо разрешение, комплексно разрешително или регистрационен документ по чл. 35 ЗУО, или извършват компостиране на място.“

Тъй като на територията на община Варна не са осигурени контейнери за разделно събиране на биоотпадъците, нито е гарантирана тяхната преработка в така необходимия за земеделието компост, на практика те попадат в смесените битови отпадъци, което води до загуба на ценен ресурс.

В зависимост от вида на обекта – училища, детски градини, столове в общински и частни предприятия, ресторанти, хотели – биха могли да се използват компостери с различен капацитет, които да извършват компостирането на биоразградимите отпадъци на място в рамките на 24 часа. Полученият компост би могъл да се използва за градски градини, за поддръжката на зелените площи в града или да се подарява/продава на жителите. Въвеждането на бързо компостиране на място би довело да сериозно намаляване на разходите по транспортирането на биоотпадъците към местата за обработка. Освен това би намалило въглеродния отпечатък, като на практика се елиминира отделянето на парникови газове, което понастоящем е типично за компостирането на открито.

4. Споделено потребление

4.1. Споделено потребление във Варна

Вероятно най-разпространената форма на споделено потребление в света засяга придвижването в градовете чрез услуги за споделено потребление на автомобили, велосипеди и тротинетки. В София са налични вече две услуги за споделяне на автомобили – Спарк България и GOeGO. За съжаление, във Варна към този момент няма фирми, които да осигуряват подобна услуга.

- **Лайм**

Lime е услуга за споделено ползване на електрически тротинетки и оперира и на територията на община Варна. Поканихме техни представители да се включат в уебинара от 16 март 2023 г., като с известни трудности установихме връзка с техния представител Евани Попдончева. В последващи опити за връзка не успяхме повече да се свържем нито с нея, нито с друг техен представител, поради което не е възможно да публикуваме в настоящия доклад конкретни данни за употребата на тротинетките на територията на общината.

За да може да се използват тротинетките на Lime, първо трябва да се инсталира мобилно приложение за iOS или Android. През него можете да се види къде най-близо има свободни превозни средства и колко енергия имат в батерията, а след като се намери подходящо такова, то се отключва чрез сканиране на QR кода върху него или чрез въвеждане на номера му.

Огромният проблем с услугата е, че липсва каквато и да е връзка с фирмата. На единствения телефон за обслужване на клиенти е невъзможно да се получи отговор. Предвид, че отдаването под наем на тротинетки е масово

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

разпространено в Европа и не само, разликата в обслужването в чужбина и в България е силно обезпокоителна.

Обезпокоителното е, че е много вероятно услугата скоро да изчезне поради редица оплаквания от страна на клиентите. Това би могло да се избегне, ако общината въведе изискване за фирмите, получаващи разрешение да оперират на територията на общината, да гарантират действащо обслужване на клиентите и да публикуват данните на фирмата и на мениджърите в работещ фирмен сайт. Към момента фирмата не разполага с фирмен сайт за територията на България.

- **Споделени пространства – „Социална чайна“**

Проектът за Социална чайна е създаден през 2014 г. от Мая Донева и Стояна Стоева във Варна. През 2015 г. с помощта на много доброволци и партньори, Социалната чайна отваря официално врати като алтернативно социално пространство, където младите хора с ограничен достъп до пазара на труда да получат своята първа работа. Едно от основните предизвикателства пред екипа е устойчивото функциониране на Чайната. Благодарение на постоянните поддръжници, на активните хора, които организират и посещават събитията, екипът на Социалната чайна успява да поддържа своята кауза и заедно с това да развива културния и социалния живот във Варна.

Чайната е социално начинание в постоянно развитие. В момента към нея има ресторант, зала за събития и споделено работно място. Извънредните мерки заради пандемията налагат затварянето и на трите основни източника на финансиране. Това подтиква екипа да разработи брандирана линия от продукти с кауза. Цялата стопанска дейност на предприятието носи около 30-40% от приходите. Останалите идват от проектна дейност, кампанийно дарителство и партньорства. Всички средства, с които разполагат, биват инвестирани обратно

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

в социалната дейност посредством откриване на нови работни места, обучения и професионални курсове за младежите или подобряване на техническата база.

Община Варна е сред основните партньори на Социалната чайна, като предоставя една от сградите в центъра на града за целите на социалното предприятие. Сградата се намира на улица „Преслав 53“ и е паметник на културата – една от най-красивите сгради в града, която екипът на сдружението изпълва с живот и превръща не просто в чайна, а в истински център на социална работа от значение за общността.

- **Наем на машини**

На територията на община Варна работят множество фирми, чиято дейност е фокусирана върху отдаването под наем на инструменти и машини. За разлика от „Библиотеките за инструменти“, които ще разгледаме в частта за добри практики, фирмите работят не на принципа на абонаментна услуга, а на принципа на отдаване със заплащане на дневна база. Въпросните инструменти и машини са насочени основно към строителството и градинарството.

Такива примери на територията на общината са: TOOLS RENTAL LTD, Rentex (които, освен всичко друго, предлагат и тежка механизирана техника), Rentalbg и др.

Отдаването под наем е най-старата форма на споделено потребление и фирми с подобна дейност допринасят за намаляването на въглеродния отпечатък в най-голяма степен, тъй като благодарение на такива услуги се намаляват всички разходи, свързани с производството на уреди, които се използват твърде рядко спрямо полезния живот на продукта. Подкрепата за този вид бизнес от страна на местните власти би могла да пренасочи фирмите към подобен род дейности, способни да максимизират потреблението на всяка

единица произведен продукт.

4.2. Добри практики по света

• **Споделяне на автомобили**

Споделянето на автомобили е абонаментен бизнес модел, в който хората заплащат такса за използването на транспорт. Услугите за споделяне на автомобили в Европа често са организирани от работодатели, транспортни фирми, фирми за споделено използване на автомобили и дори квартални организации.

Сред ползите на споделеното използване на автомобили са:

1. Широк набор от автомобили, измежду които да избирате.
2. По-ниски разходи за собственост и поддръжка.
3. Ползи за обществото, като по-малко автомобили на пътя, което намалява вредните емисии, а и по-малко автомобили се конкурират за паркоместа.

С „Кар2Го“, „ДрайвНау“ и „Енджой“, бъдещето на шофирането е ясно, като някои от големите автомобилни компании в Европа вече се борят за гражданите в големите градове – тези услуги наистина са индивидуална алтернатива на такситата, „Лифт“, „Юбер“. В момента всички компании работят по анализиране на данните си от използването на автомобилите, за да подобрят предложенията си и да станат още по-печеливши.

• **Библиотеки за инструменти**

Една бормашина се използва средно едва 13 минути през живота си. Въпреки това, много хора притежават лични бормашини. А когато някой

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

планира домашен ремонт, няма нужда само от бормашина. Ще му трябват най-различни инструменти и материали, например: циркуляр, работна маса, шлайфмашина, ролетка, нивелир, свредло, отвертка, защитни очила и може би стълба. При споделената икономика обаче, това значи да посещаваме различни приятели и съседи, да координираме вземания и връщания, което увеличава неудобството и общите транзакционни разходи.

Това е една от причините Торонтската библиотека за инструменти да възприеме по-различен подход. Тя отваря врати през 2012 г. и днес има в инвентара си над 7000 инструмента, които граждани могат да заемат според различни варианти за членство. С годишна членска такса от 55 долара потребителите могат да заемат каквито инструменти желаят, без да заплащат допълнителни такси, както и всякакви болтове и гайки – други важни елементи за изпълнение на задачите. По-високите годишни такси от 85 и 100 долара дават възможност за по-дълго задържане на инструментите, а също и спестяване на такси и достъп до сестринската организация Склад за споделяне – първата в Канада „библиотека за всякакви неща“.

- **Градът като споделено пространство**

На градско ниво преминаването към кръгова икономика засяга начина, по който се планира застрояването. Тук важна роля играят собствениците на земята, предприемачите и общините. Въпреки че техническите иновации очевидно са от решаващо значение за прехода към кръгова икономика, проблемът е твърде сложен, за да бъде разрешен само чрез технологиите.

Една съществена част от решението обикновено се пренебрегва – социалният аспект. За да се създаде кръгова среда, от решаващо значение е да се планира, проектира и изгражда по стратегически начин, който да подпомага

адаптирането на обществото към по-кръгов начин на живот. Градовете трябва да разработват обща стратегия за развитие на „кръгови райони“, за да насърчат кварталите да подобрят своите кръгови стратегии и да стимулират промени в поведението.

Холандският квартал Lanxmeer в община Кулемборг е един добър пример. В него се създава зона, разработена в партньорство с общината, жителите и другите заинтересовани страни. Чрез такъв системен подход в квартала спонтанно се появява споделена икономика.

Специфичният дизайн на изградената среда, споделените зелени пространства и съвместно поддържаната градска градина създават у гражданите чувство за принадлежност както към квартала, така и към общността. Принципите на кръговия дизайн, многофункционалните пространства, споделената мобилност и споделените работни пространства са първите стъпки в прехода към развитие на кръговата икономика.

4.3. Местното управление и споделеното потребление

Световното движение за библиотеките за инструменти се разраства, но е нужна инфраструктура. Библиотеките са местни, физически центрове, а не интернет платформи за връзка между индивидите. Библиотеката за инструменти на Торонто е неправителствена организация, без инвеститори, разчитаща на общински субсидии и членски вноски.

Още по-успешното бъдеще би могло да се крие в предлагането на такива услуги от общините и пътят към тази цел би могъл да минава именно през публичните библиотеки.

Около 70% от една библиотека са рафтове, а 99% от рафтовете са

претрупани. Днес хората предпочитат да си купят книга по интернет, да им я доставят до библиотеката и да си я вземат оттам – вече никой не преглежда предварително книги. Следствие на случайна среща на екипа на Торонтската библиотека за инструменти, през 2015 г. е създадена първата библиотека за инструменти в обществена библиотека в Торонто. Целта е дейността да се разшири с помощта на външно финансиране, за да бъде изградена нужната мрежа.

Може да звучи идеалистично, но в миналото вече се е случвало: между 1883 и 1929 г., например, са изградени около 2500 библиотеки с финансовата помощ на бизнесмена Андрю Карнеги. Разширяването на библиотеките за инструменти – като публична услуга със свободен достъп – може да има силно влияние върху начина, по който произвеждаме, използваме и споделяме нещата си. А ролята на местните власти за осигуряване на пространства, субсидии и реклама, е от ключово значение за този процес.

Една „библиотека за инструменти“ (Tool library) е създадена в Кълъмбъс, Охайо, още през 1976 г. Първоначално управлявана от местните власти, сега се управлява от Центъра „Да ремонтираме заедно“ - Охайо, неправителствена организация с нестопанска цел, която работи за запазване и съживяване на домовете и общностите в централната част на щата Охайо. „Библиотеката за инструменти“ предоставя безплатно над 4500 инструменти както на физически лица, така и на организации с нестопанска цел. В края на 70-те години и през 80-те години са създадени също така Библиотеката за инструменти във Фини (1978 г.), Библиотеката за инструменти в Бъркли (1979 г.) и много други. Много от тези „библиотеки“ са създадени с обществени средства. Един по-различен вариант на модела за заемане на инструменти съществува в Атланта, Джорджия. В „Atlanta Community ToolBank“ инструментите са дават за използване на

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

организации с нестопанска цел и други местни организации, които изпълняват проекти на доброволни начала за поддръжка на различни инсталации. Сградата, в която се помещава библиотеката за инструменти, е 1000 кв. м. и е осигурена от общината.

През 2009 г. в Западен Сиагъл в щата Вашингтон стартира библиотеката West Seat Tool Library, която предоставя голямо разнообразие от инструменти и ресурси за хора и организации, насърчавайки устойчивия градски живот. Библиотеката се обслужва от неправителствена организация, подкрепяна от общината. Предоставя базиран на дарения достъп до над 3000 инструмента на всеки жител в общността. Над 4000 жители се възползват от библиотеката с инструменти, сред които и общност „Направи си сам“, майстори и студенти. За 12 години са направени 51 956 заема (до октомври 2021 г.).

Предвид нарастващата им популярност и доказан успех, библиотеките за инструменти вече играят важна роля в споделената икономика. Съществуват няколко софтуерни платформи за управление на инструментите, като например „Local tools“.

5. Сервитизация

Когато мислим за производството, първото, за което се сещаме, е крайният продукт. Въпреки че производителите предоставят и други услуги, например клиентска поддръжка, периодична профилактика и ремонти, предоставянето на услуга като друг вид модел почти не се прилага. Като бизнес модел сервитизацията създава стойност за производителите, предлагайки услуги или изцяло преобразувайки продуктно ориентирания модел в модел за услуги чрез абонамент.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Когато един производител вземе решение да въведе сервитизационен модел, пред него се появяват специфични предизвикателства, защото културата на предлагането на услуги е по-различна от културата „създай и продай“. Дизайнът на услугите е различен от дизайна на продукти, нужна е промяна в корпоративния манталитет, за да бъде въведен успешно моделът.

От гледна точка на устойчивостта и околната среда сервитизацията може значително да допринесе за системния преход към декарбонизация. Според Международната агенция по енергетика⁶ само ефективността при крайното потребление на енергия би допринесла с 35% от ограничаването на въглеродния двуокис до 2050 г., уговорено чрез Парижкото споразумение за климата. Сервитизационният модел е ефикасен начин за преодоляване на прегради и инвестиране в енергийна ефективност.

5.1. Примери за сервитизация в България

„Хъбис“ ЕООД е частна фирма, която е насочила дейността си към споделеното потребление и сервитизацията, отчитайки, че това е бъдещето на бизнеса. Основната дейност на „Хъбис“ е свързана с мобилните станции за диагностика и телемедицина. Те представляват кресло, наподобяващо масажно, на което се снемат различни показатели чрез медицинска апаратура, и висок панел с пулт, управляващ и насочващ получените данни. Хардуерната част на станцията е внос, софтуерът е на „Хъбис“. Станцията за телемедицина е сертифицирана по директива 93/42/ЕЕС за медицински изделия. За 3 до 5 минути чрез станцията могат да бъдат измерени 11 базисни медицински показателя – ръст, тегло, индекс телесна маса, пулс, кръвно налягане,

⁶ <https://www.iea.org/reports/the-role-of-energy-efficiency>

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

сатурация, температура, електрокардиограма, кръвна глюкоза, рутинна урина, обем белодробна дейност. Тези базисни изследвания изцяло влизат в изискванията за годишна профилактика на Здравната каса. Работодателите могат да закупят подобна станция или да я вземат под наем за известно време, като я поставят в подходящо помещение. Те няма да имат достъп до личното здравно досие на изследвания, но могат да получат структурна информация за служителите си – че например 30 на сто от тях са с високо кръвно налягане, и евентуално да участват в превенцията на риска от влошаване здравословното състояние на хора от своя екип.

Моделът на „Хъбис“ е В2В (бизнес към бизнес). Работят със застрахователни компании и директно с различни фирми. Целта на фирмата е да продава станциите не като стока, а като услуга. Затова сме се насочили към модела на споделената икономика, към споделените офис пространства в бизнес центровете, казва Христо Бучков, управител и собственик на „Хъбис“ ЕООД – ИТ компания с над 10-годишен опит в телемедицината, един от първопроходците в сектора.

Христо Бучков сподели с участниците в уебинара от 16 март 2023 г. следното:

„Това, което се опитваме да направим – споделяне на разходите на принципа на споделената икономика. Работим в сферата на телемедицината. Имаме устройства ва за профилактика, превенция, различен контрол. Не искаме хората да закупуват устройствата, защото това е ангажимент за тях. Вярваме в това, че давайки нашата техника под наем, тя може да бъде споделена от няколко компании, примерно, както ние работим в бизнес центрове. Ние предпочитаме да споделят този разход, да има една станция на обособено място, която да се използва от всички компании в сградата.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Другият успешен пример, който можем да дадем: в Плана за възстановяване има програма, която е отворена за възстановяване и модернизиране на домовете за стари хора. В България домовете нямат средства да имат лекари и всеки се оправя индивидуално. В Плана е заложено повечето да имат станции за телемедицина и ние ще им споделим лекари, които дистанционно да разчитат показателите. 60 дома се включиха към проекта и искат да си вземат такава станция, и да си споделят заплатите на тези лекари.“

Немалка част от дейността на Бучков и колегите му са благотворителни инициативи – като скринингите на деца в Пловдив, Враца и в различни населени места в Родопите. Свързали са се с Българския червен кръст и Асоциацията на българските доброволци, за да помогнат на украинските бежанци. Дарили са 5 портативни устройства за педиатрична телемедицина – в Пловдив, София и за спортен лагер с 200 деца в Рибарица. Планират да дарят още 20 устройства, плюс да наемат на 8-часов работен ден лекари за анализ на данните и за диагностична консултация. С тези устройства се изследват показателите на белия дроб, сърцето, гърлото и ушите на детето. Така например на едно украинче чрез подобен скрининг е открит отит и то навреме е получило лекарска помощ.

„Държим проектът ни да продължи в по-отдалечените населени места в България, където достъпът до медицинска грижа е силно ограничен“, казва Христо Бучков.

5.2. Успешни практики на сервитизация по света

Растящият брой успешни примери ни показва как производителите могат успешно да сервитизират. Ето седем примера на производствени компании,

----- www.eufunds.bg -----
Проект BG05SFOP001-2.025-0084 " Гражданско участие във формулирането на местни политики за насърчване на споделеното потребление с оглед на целите на Европейския зелен пакт", по процедура BG05SFOP001-2.025 - Повишаване на гражданското участие в процесите на изпълнение и мониторинг на политики и законодателство, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

развили своя бизнес модел в такъв, който генерира значителни приходи от предоставянето на услуги.

- **„Ролс-Ройс”**

„Ролс-Ройс” е силен пример за успешна сервитизация. Компанията произвежда двигатели, а от няколко години предлага пакет услуги, чрез който клиентите заплащат на час – само за времето, в което е работил предоставеният им двигател.

Това е огромна промяна спрямо използваните от производителите традиционни бизнес модели, при които продават продукта, след което изискват заплащане за неговия ремонт и поддръжка всеки път, когато са нужни такива. При този модел производителите в крайна сметка печелят от ненадеждни продукти, които имат нужда от повече ремонти – нещо, което не е в полза на клиентите.

Със своя пакет услуги „Тоталкеър”, който „Ролс-Ройс” предлага на авиокомпаниите, на клиентите се отдават под наем двигатели. „Ролс-Ройс” следи данните от двигателите, за да може да предвиди отрано възникването на проблеми, т.е. поддръжката се извършва само когато е необходима. Това спестява разходи по ненужна поддръжка и намалява възможността за непланирана такава и неизползване на двигатели.

Сближаването на нуждите на клиента и на производителя, което тази услуга прави, доказано носи ползи на „Ролс-Ройс”, която от 2010 г. насам обвързва повечето свои двигатели с този пакет услуги.

- **„Кетърпилар”**

„Кетърпилар” е друг силен пример за сервитизираща се производствена

компания, предлагаща портфолио от услуги отвъд производството. Една такава услуга е „Кет продукт линк“ – отдалечена услуга за проследяване и мониторинг. Услугата предоставя на клиентите постоянно обновяваща се информация за местонахождението на оборудването им, а наблюдението на работата на компонентите му удължава живота им и намалява времето им на бездействие.

„Кетърпилар“ осъществява отдалечен мониторинг на оборудване като изпраща данни от произведените от компанията превозни средства, което спомага за вземането на решения за оптимизиране на работата им.

Можете да научите повече за офертите за пълно обслужване на „Кетърпилар“ от този клип⁷ на бизнес училище „Астън“, в което проф. Тим Бейнс посещава компанията „Фининг“, която е доставчик на продукти на „Кетърпилар“.

- **„Филипс“**

Холандската фирма за електроника „Филипс“ е фантастичен пример за сервитизация. Летище „Схипхол“ в Амстердам, което има амбиция да се превърне в едно от най-устойчивите в света, получава услугата „LED осветление“ от „Филипс“. LED крушките са изключително ефективни, но по-скъпи като цена. При този бизнес модел „Схипхол“ намалява потреблението си на електричество с 50% и дори не прави първоначални разходи за закупуване на крушки. В допълнение, през интернет „Филипс“ може да следи всяка крушка и да заменя повредените често преди да се появи самата повреда, осигурявайки по този начин пълно обслужване.

⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=K8AhLazwuEw>

- **„Сигнифай“**

Компанията „Сигнифай“ (бившата „Филипс лайтинг“) произвежда енергийно ефективни продукти за осветление и осигурява умни осветителни системи. Тя предлага осветление като услуга, при която клиентите ѝ заплащат за използваната светлина и оставят на „Сигнифай“ оборудването и разходите за поддръжка.

- **„Алстом“**

„Алстом“ предлага услуги за разширена поддръжка, които приоритизират изпълнението на задачите и минимизират загубените часове на клиентите. Това значи, че ключова цел е да се минимизират закъсненията заради повреди във влаковете, както и да се минимизира броят на засегнатите пътници. В договорите се вписва и че клиентите на „Алстом“ ще бъдат финансово компенсирани, ако компанията ги подведе в очакванията.

Пакетът услуги „Трейнлайф сървисис“ на „Алстом“ включва поддръжка, помощ в ръководни и технически операции, и подобрене на извършваната дейност – в съответствие с нуждите на клиентите за надеждна и качествена услуга.

- **„МАН Трак енд бъс Великобритания“**

„МАН Трак енд бъс Великобритания“ е пример за пазарно ориентирана сервитизация. Работейки на пазар, в който търсенето на продукти рязко е спаднало за кратко време, „МАН“ насочва енергията си към предоставяне на услуги на останалата си клиентска база. Чрез услугата си за ръководене на флотилии „Тракнолоджи“, „МАН“ помага на клиентите си да увеличат печалбите си чрез подобряване работата на флотилиите им. Чрез сензори

компанията помага на своите клиенти да установяват неефективни места и да предоставят данни, с които да намалят разходите им. Технологията може да разбере, ако шофьор остави двигателя включен, докато е спрял, ако кара прекалено бързо, както и други неефективни неща.

Технологията помага на клиентите да подобрят горивната ефективност, да намалят разходите си за поддръжка, инцидентите и размера на флотилията си, като подобрят общата работа на индивидуалните превозни средства и шофьорите, с което да имат нужда от по-малко камиони.

Този фокусиран върху клиента подход позволява на „МАН“ да съхрани водещата си позиция в бранша, да има висока оценка от клиентите си и да увеличи приходите си.

- **„Ксерокс“**

Друга производствена компания, която вече успешно прилага пълното обслужване е „Ксерокс“. Станала известна първоначално с фотокопията си, днес „Ксерокс“ е компания за бизнес процеси и управление. Над половината от дейността ѝ са услуги.

В последните години „Ксерокс“ започва да предлага услуги за публикуване и създаване на документи, управление на документи и аутсорсване на бизнес процеси. Един от примерите за техни услуги е предоставянето на обучение за персонала на „Херц“, включващи програмно съдържание, администриране и друга помощ. За „Сименс Италия“ „Ксерокс“ създава цифров архив и интерфейс за подобряване на контрола върху документите и намаляване на употребата и отпадъците от хартия.

В блога на „Ксерокс“⁸ компанията описва процеса, през който е преминала, като „същината на сервитизацията; използване на технологиите за предоставяне на услуги, тясно свързани със съществуващи продукти“.

5.3. „Продукт като услуга“ в местното управление

Сервитизацията се използва все повече от държавните и местните администрации под формата „Продукт като услуга“,⁹ която представлява крайната фаза на процеса на сервитизация – т.нар. „функционална икономика“.¹⁰

Сред причините местните и държавните администрации да възприемат модела „Продукт като услуга“, са намаляването на разходите за управление, както и намаляването на броя на договорите и размера на персонала, необходим за администриране и управление на договорите. Нещо повече, публичният сектор може да мотивира промяната на начина на производство и потребление като даде пример и поведе трансформацията на онези икономически сектори, в които държавните покупки са сред най-големите. Обществените поръчки биха могли да намалят пазарните рискове, присъщи на инвестирането в иновации, особено когато публичният сектор ефективно споделя с пазара своите нужди и планове.

⁸ <https://connect.blogs.xerox.com/2013/05/16/why-servitization-is-vital-to-uk-manufacturing-growth/>

⁹ UNEP, *Using Product-Service System to Enhance Sustainable Public Procurement*, https://www.oneplanetnetwork.org/sites/default/files/using_product-service_systems_to_enhance_sustainable_public_procurement.pdf

¹⁰ По-подробно процесът на сервитизация и функционалната икономика („Продукт като услуга“) са описани в „Анализ на моделите на потребление в кръговата икономика и отправените от Европейския съюз препоръки по отношение на въглеродния отпечатък чрез промени в начина на потребление“, изготвен в рамките на Дейност 1 по проект № BG05SFOP001-2.025-0084 „Гражданско участие във формулирането на местни политики за насърчаване на споделеното потребление с оглед на целите на Европейския зелен пакт“

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Държавните и местните администрации трябва да осигуряват множество услуги, включително сигурност, информационни и комуникационни услуги, банкиране, пътувания, организиране на срещи и други събития, услуги по почистване, управление на отпадъци и поддръжка на сгради. В изпълнението на тези задачи, използването от местното управление на системата „Продукт като услуга“ може да му помогне да постигне своите екологични, социални и финансови цели, като същевременно да гарантира стабилен пазар за този модел на производство и потребление и така да спомага за неговото създаване и налагане, за да може в последствие да бъде по-широко възпроизведен от бизнеса и потребителите.

Двата основни фактора, които трябва да се вземат предвид, за да се гарантира, че лизингът (или наемането) е по-изгодна и по-екологична стратегия, са:¹¹

- 1) дълготрайността на продукта и възможността той да бъде поправян или заменян бързо, като се използва комбинация от повторно използвани, ремонтирани и нови части;
- 2) въздействието върху околната среда при фазата на използване.

През 2015 г. Програмата на ООН за околната среда извършва техническо изследване,¹² което обхваща използването на моделите на лизинг и наем, включващи продукти с различни нива на издръжливост и въздействие върху околната среда при фазата на използване. То заключава, че:

¹¹ Agrawal и др. (2012)

¹² UNEP, Using Product-Service System to Enhance Sustainable Public Procurement, https://www.oneplanetnetwork.org/sites/default/files/using_product-service_systems_to_enhance_sustainable_public_procurement.pdf

----- www.eufunds.bg -----

Проект BG05SFOP001-2.025-0084 "Гражданско участие във формулирането на местни политики за насърчване на споделеното потребление с оглед на целите на Европейския зелен пакт", по процедура BG05SFOP001-2.025 - Повишаване на гражданското участие в процесите на изпълнение и мониторинг на политики и законодателство, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

- Лизингът може да бъде благоприятен за дейността и околната среда, когато продуктите (като принтери, фотокопирни машини и осветление) имат по-голямо въздействие при фазата на употреба (спрямо въздействието на производството и изхвърлянето) и ниска дълготрайност.
- В случай на продукти с голямо въздействие при употреба, но с по-голяма дълготрайност (като перални, сушилни и хладилници), лизингът може да бъде от полза за околната среда, когато дълготрайността на продукта е по-голяма при лизинга.
- Лизингът може да се окаже по-изгоден финансово, но по-лош за околната среда, когато продуктите (като лаптопи и килими) имат по-голямо въздействие върху околната среда на етапите производство и изхвърляне.
- Въздействието върху околната среда обаче винаги ще бъде по-малко, когато се извършва рециклиране и повторно използване на материалите в производството.

Същото изследване достига до извода, че почти винаги използването на „Продукта като услуга“ от публичния сектор е финансово по-изгодно и нанася по-малко щети върху околната среда, отколкото закупуването на необходимите продукти от администрациите.

Истинското предизвикателство пред политиките на ЕС в областта на кръговата икономика, освен регулаторните и производствените аспекти, е да се мобилизира човешкия капитал, който потребителите формират със своите навици и ежедневни решения по отношение на потреблението. Мултиплициращият ефект на индивидуалните действия предполага пълното участие на потребителите като ефикасен лост за промяна. Главна роля за

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Фондация „Документални“

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

формирането на потребителските навици и решения безспорно е отредена на местните власти, поради тяхната директна връзка с общността и най-добрите познания за нейните нужди и способности.